

XUSUSIY TADBIRKORLIK FAOLIYATI VA UNING RIVOJLANISHI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17744196>

Umataliyev Farruxbek Umarjon o'g'li

Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent Axborot Texnologiyalar Universiteti

Iqtisodiyot va menejment fakulteti, 111-24 guruh talabasi

Annotatsiya

Maqolada xususiy tadbirkorlikni qo'llabquvvatlashning ahamiyati, unga ta'sir qiluvchi omillar va rivojlanish strategiyalari o'rganiladi. Shu bilan birga, O'zbekistonda xususiy tadbirkorlik sohasidagi islohotlar va ularning natijalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar

Jahon amaliyoti, bozor, tadbirkorlik, savdo-sotiq, rivojlanish, iqtisodiyot.

Jahon amaliyotida milliy iqtisodiyotlarning barqaror rivojlanishida tadbirkorlik faoliyati muhim o'rin egallab, iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni hal etishda etakchi o'rin tutadi. Jahon iqtisodiyotida bandlik, ijtimoiy himoya, mahsulot va xizmatlarning yangi turlarini ishlab chiqarishda bu soha muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan jahon amaliyotini o'rganish va mamalakatimiz taraqqiyotini yanada rivojlantirishda xususan, xususiy tadbirkorlik faoliyatining o'rni beqiyosdir.

Bugungi kunga qadar "tadbirkorlik" tushunchasini yoritish va uni ilmiy jihatdan asoslash bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan bo'lib, ilk bora iqtisodiyot ta'limotlariga tadbirkorlik tushunchasi ingliz iqtisodchisi R.Kantilon tomonidan kiritilgan. R.Kantilon tadbirkorlik faoliyatini o'rganishga ilmiy yondashuvlarni shakllantirgan va uning "Savdo qilish to'g'risida bitiklar" deb nomlangan asarida bayon etilgan. R.Kantilon mazkur asarida: "Tadbirkor xavf-xatar ostida savdo faoliyatini yuritib, o'z korxonasiga ega bo'lgan va raqobat asosida faoliyatini yurituvchi shaxs hisoblanadi" deb ta'riflaydi. Uning fikricha, tadbirkor noaniq daromadga ega kishilar (dehqon, hunarmand, savdogar va boshqalar) sababi ular boshqalarning mahsulotlarini ma'lum narxlarda sotib oladilar va o'z mahsulotlarini qanchaga sotishlari noma'lum, deb hisoblaydi.

Xususiy tadbirkorlik - bu jismoniy yoki yuridik shaxslar tomonidan o'zlarining mulkiy mablag'lari, tashabbuslari va mas'uliyati asosida tashkil etiladigan hamda foyda olishga qaratilgan faoliyat turi. U iqtisodiy faoliyatning

asosiy shakllaridan biri bo'lib, erkin bozor iqtisodiyoti tizimida muhim o'rin egallaydi.

Tadbirkorlikni rivojlantirishning asosiy maqsadi mamlakat iqtisodiy o'sishining qo'shimcha manbai sifatida ijtimoiy muammolarni bartaraf etishda katta rol o'ynaydi, bandlik muammolarini hal etish, milliy boylikni o'stirish va millatning farovonligi uchun xizmat qiladi. Iqtisodiy faollik va mustaqillikning muhim shakli bo'lmish tadbirkorlik respublikamizda bandlikning aniq shaklini va yangi ish joylarini barpo etish yo'lida eng rivojlangan davlatlar tomonidan qo'llab-quvvatlanib kelinmoqda. Tadbirkorlikning davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi bir necha yillar mobaynida maslahatlar berish, moliyaviy yordam ko'rsatish yoki soliqlar to'lashda tadbirkorlar uchun ma'lum bir imtiyozlar berilishida aks etmoqda. Tadbirkorlik muhiti mamlakatning rivojlanish asosini tashkil qiladi va ishbilirmon kishilarning faoliyat mazmunini belgilab beradi. Turli mamlakatlarda tadbirkorlik muhiti turlichadir. Rivojlangan mamlakatlarda bunday muhit o'zining qulayligi hamda iqtisodiy jarayonlarning yuqori darajada unumli tashkil qilinishi bilan ajralib turadi. Iqtisodiy jarayonlar qanchalik unumli bo'lsa, jamiyat moddiy va ma'naviy jihatdan shunchalik yuqori darajada bo'ladi.

Xususiy tadbirkorlikning asosiy belgilari:

1. Mustaqillik: Tadbirkorlar faoliyatlarini mustaqil boshqaradilar va qaror qabul qilish erkinligiga ega.

2. Foyda olish maqsadi: Tadbirkorlik faoliyati foyda olishga qaratilgan bo'lib, bu faoliyatni asosiy harakatlantiruvchi kuch hisoblanadi.

3. Tashabbuskorlik va innovatsiya: Yangi g'oyalar va texnologiyalarni tatbiq etish orqali tadbirkorlar raqobatbardoshlikni ta'minlaydilar.

4. Mas'uliyat: Tadbirkorlar o'z faoliyatlarining ijobiy yoki salbiy natijalari uchun to'liq javobgar hisoblanadi.

Uning Iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyati:

1. Bandlikni ta'minlash: Xususiy tadbirkorlik yangi ish o'rinlarini yaratadi va aholi bandligini oshirishga xizmat qiladi. Ko'plab mamlakatlarda kichik va o'rta biznes sektoridagi tadbirkorlik bandlikning asosiy manbai hisoblanadi.

2. Innovatsiyalarni rivojlantirish: Xususiy tadbirkorlik jarayonida yangiliklar joriy etiladi, bu iqtisodiy o'sish va texnologik taraqqiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

3. Mahsulot va xizmatlar turlarini ko'paytirish: Tadbirkorlik orqali iqtisodiyotda yangi mahsulotlar va xizmatlar paydo bo'ladi, bu esa iste'molchilar tanlovini kengaytiradi.

4. Bozor mexanizmini rivojlantirish: Xususiy tadbirkorlik raqobat muhitini yaratadi, bu esa mahsulot va xizmatlarning sifatini oshirish va narxlarni barqarorlashtirishga xizmat qiladi.

5. Davlat byudjetiga hissasi: Xususiy tadbirkorlik subyektlari soliqlar orqali davlat byudjetini to'ldiradi. Bu davlatning ijtimoiy va iqtisodiy dasturlarini moliyalashtirish imkonini beradi.

Xususiy tadbirkorlik O'zbekiston iqtisodiyotiga sezilarli darajada ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. So'nggi besh yilda mamlakatda kichik va o'rta biznes sub'yektlarining soni 15% ga oshgan bo'lib, ularning yalpi ichki mahsulotdagi (YAIM) ulushi yiliga o'rtacha 5% ga o'smoqda. Xususiy sektor faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida davlat tomonidan qator soliqlar kamaytirildi va kreditlash imkoniyatlari kengaytirildi. Xususiy sektor ishtirokidagi yangi ish o'rinlari umumiy bandlikning 70% dan ortig'ini tashkil etmoqda. Tahlil natijalariga ko'ra, O'zbekistonda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar ijobiy natijalar keltirganini kuzatish mumkin. O'sish sur'atlari bir necha yil davomida barqaror saqlanib kelmoqda, YAIM o'sish darajasi oshib, inflyatsiya pasaymoqda.

Bir so'z bilan aytadigan bo'lsak, mamlakatimizda tadbirkorlikni rivojlantirish bugungi kunda davlat siyosatining eng ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning so'zlari bilan aytganda, biz faqat faol tadbirkorlik, tinimsiz mehnat va intilish orqali taraqqiyotga, farovon hayotga erisha olamiz.

Xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish O'zbekistonning iqtisodiy siyosatida ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. O'z navbatida, davlat tomonidan yaratilayotgan imtiyoz va subsidiyalar bu sohada raqobatbardoshlikni oshirishga va yangi ish o'rinlari yaratishga xizmat qilmoqda. Ammo shunga qaramasdan, biznesni boshlash va yuritishda uchraydigan to'siqlar, jumladan, kredit olishdagi murakkabliklar, soliqlar va qog'ozbozlik muammolari ham mavjud. Shu sababli, kelgusida xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish uchun soliqlarni optimallashtirish va biznes muhitini soddalashtirish lozim

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Boltaboev M.R., Qosimova M.S., Ergashxodjaeva SH.J., G'oyibnazarov B.K., Samadov A.N., Xodjaev R. Kichik biznes va tadbirkorlik: O'quv qo'llanma. – T.: "Iqtisodiyot", 2019. – 171 bet.

2. Turopova, N., & Ko'ziboyeva, L. (2024). XUSUSIY TADBIRKORLIK . Journal of Universal Science Research, 2(11), 165–168. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/universal-scientific-research/article/view/59103>

3. Dilshod Anvarjanovich Ismailov, Oybek Utbasarov KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK // Scientific progress. 2021. №7. URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/kichik-biznes-va-xususiy-tadbirkorlik> (дата обращения: 22.11.2025).

4. Kattaboboev, Lazizjon Muxidinovich KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SAMARODORLIGINING IQTISODIY – IJTIMOY KO’RSATKICHLARI // ORIENSS. 2024. №11. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kichik-biznes-va-xususiy-tadbirkorlik-samarodorligining-iqtisodiy-ijtimoiy-ko-rsatkichlari> (дата обращения: 22.11.2025).